

Avoimesti tieteestä! - Timo Vilén: Hintalappuja vuositasona

Äänitteen kesto: 18 min

Litterointimerkinnät

Intro:	Intron kertoja
Haastattelija:	Henriikka Mustajoki
Vastaaja:	Timo Vilén
Sa-	Sana jää kesken
(sana)	Epävarmasti kuultu jakso puheessa tai epävarmasti tunnistettu puhuja
(-)	Sana, josta ei ole saatu selvää
(--)	Useampia sanoja, joista ei ole saatu selvää
, . ? :	Kieliopin mukainen välimerkki tai alle 10 sekunnin tauko puheessa

[Intron taustalla tunnusmusiikki]

Intro: Avoimesti tieteestä. Keskustelua tieteen, tutkimuksen ja oppimisen avoimuudesta ja vastuullisuudesta.

Henriikka Mustajoki: Tervetuloa Avoimesti tieteestä! -podcastin pariin. Minä olen Henriikka Mustajoki ja tänään vieraanani on Timo Vilén Kansalliskirjastosta, FinELibin tietoasiantuntija ja Timo on myös avoimen tieteen kansallisessa koordinaatiossa avoimen julkaisemisen asiantuntijaryhmän puheenjohtaja. Tervetuloa Timo.

Timo Vilén: Kiitos kiitos.

Henriikka Mustajoki: Timo, sä teet työkseesi paljon asioita, jotka liittyy avoimen julkaisemisen kustannuksiin. Minkä takia tämä on asia, jota ei ole jotenkin saatu jo ratkaistua?

Timo Vilén: Aijai, eiks me, mä olin ymmärtänyt, että me alotettais jollain helpolla kysymyksellä, mutta huomaan, että tämä lupaus ei ole minkään arvoinen. Ensinnäkin me voidaan varmaan todeta tässä niin kuin muustakin, että jos se olisi helppoa, niin ne olisi jo ratkaistu. Ja koska sitä ei ole ratkaistu, niin voidaan siitä suoraan johtaa, että ilmeisesti se on aika vaikeaa. Ja sitä se varmasti on. Se on vaikeaa ikään kuin ylätasolla ja myös sitten siellä toteuttavassa päässä sitten, jotka tätä seurantaa tekevät tai suunnittelevat, erilaisissa organisaatioissa, niin siellä on ollut paljon haasteita ylitettävänä. Ja sitten tietysti meillä on sellaset ehkä kansalliset linjaukset tai tahtotilat tässä olleet vasta muotoutumassa, joten siksi olemme tässä tilanteessa tänään. Tää on ihan hyvä tilanne eikä mitenkään kalpene tai näyttäydy huonossa valossa, jos me verrataan sitä sitten muihin naapurimaihin vaikkapa nyt sitten EU:n sisällä tai maailmanlaajuisesti.

Henriikka Mustajoki: Jos mietitään organisaation tasoa, sitä, missä näitä asioita joudutaan käytännön tasolla tekemään, niin mitä erityisiä haasteita sieltä organisaatioiden tasolta löytyy?

Timo Vilén: No kaikilla on aina sellainen perushaaste, että me tiedetään vallan hyvin, että kirjastot, joiden syliin tämä maksuseuranta tai kustannusten seuranta tässä tapauksessa aika paljon kaatuu, niin siellä on jo ilman sitä seurantaa aika paljon hommia, niin tää, kun kaikki avoimeen tieteeseen, avoimeen julkaisemiseen liittyvät asiat, niin tärkeitä kun ne onkin, niin ne on monella tapaa myös sitten lisänny ja muuttanu työnkuvaa kirjastoissa ja meillä esimerkiksi FinELib-konsortiossa aika paljon.

Ensimmäinen haaste on se, että tiedossa on lisää töitä ja aina kun me lähetään puhumaan siitä, et meidän pitäis tehdä jotain, niin siinä joutuu taas tekemään jotakin lisää ja tietysti koitetaan miettiä sitten, että miten se voitaisiin mahdollisimman fiksusti tehdä. No sitten tietysti näin esimerkiksi kirjaston kannalta ongelmana tai yksittäisen yliopiston kannalta ongelmana on ollut se, että tää on päässyt syntymään vähän varkain tämä avoin julkaiseminen tai maksullinen avoin julkaiseminen, kirjoittajamaksut ja muut. On kyllä tiedetty, että niitä on ja niitä on maksettu, mutta sitten tää seuranta on tullut vähän perässä. Kirjastoilla on omat haasteensa, kustantajien laskut ovat pitkään olleet mitä sattuu ja sitten keskeinen haaste on ollut se, että taloushallinnassa on ollut vaikeuksia käsitellä tai lokeroida näitä oikein.

Mut yleensä sitten kun se keskustelu on käynnistetty ja yhdessä mietitty, et miten tää tehtäis ja puhuttu asiat läpi, niin silloin on saatu luotua erilaisia ja erittäin hyvin toimivia järjestelmiä sitten, jossa seuranta toteutuu aika hyvin, tiedetään, missä mennään ja edetään ehkäpä yhä paremmin. Mut haasteita on tietysti edelleenkin ja me tiedetään, että parhainkin seuranta tälläkin hetkellä, niin ei saa kiinni kaikkia maksuja. Mutta se nyt ei niin kovin vakavaa ole tietenkään.

Henriikka Mustajoki: Kun me puhutaan kustannuksen seurannasta ja puhutaan avoimen julkaisemisen kustannusten seurannasta nyt erityisesti, niin minkä takia se ois tärkeää tietää, mitä nää kokonaiskustannukset on?

Timo Vilén: Ensimmäisenä tulee tietysti mieleen organisaation oma budjetointi. Tässä on hirveen monta syytä, mutta on tietysti organisaation itsensä kannalta tärkeää tietää, et mihin me laittaa rahaa, mitä me sillä rahalla saadaan. Me halutaan avoimuutta, mutta paljonko se maksaa ja millaista avoimuutta sillä sitten saavutetaan ja kenen taskuista sen avoimuus sitten maksetaan. Nää on kaikki sellaisia kysymyksiä, joihin saadaan vastauksia maksuseurannan avulla. Budjetoiminen on siis yksi näkökulma.

Toinen liittyy tällaiseen tulevaisuuden suunnitteluun vähän pidemmällä tähtäimellä. Eli meillä on kansallisesti olemassa nyt tiettyjä ajatuksia ja eikä pelkästään ajatuksia, vaan ihan täsmällisesti ottaen meillä on ihan linjaus, jossa todetaan ja kirjoitetaan auki tätä meidän tahtotilaa, et mihin me haluttais viedä avointa julkaisemista lyhyellä ja vähän pidemmälläkin tähtäimellä ja me tarvitaan tätä kustannustietoa, tätä seurantatietoa, et me voidaan todeta, mihin me ollaan menossa, mitä tapahtuu ja miten me ikään kuin säädetään tätä koneistoa. Tietysti rahoittajat kaipaavat näitä tietoja. Ja yksi syy, miksi me paljon puhutaan kaikki nyt tän läpinäkyvyyden merkityksestä, siitä, et me tehtäis kustannukset näkyviksi, me

tehtäs hinnat näkyviksi, niin se tähtää myös siihen, et me haluttaisi, et ikään kuin kuluttajat tai tutkijat, kirjoittajat itse ja hallinto, johto, kaikki eri tasoilla toimis informoidusti ja ottais huomioon, että maksut ei peittyisi siinäkään tapauksessa, että ne joku muu kattaa tai ne sisältyvät tällaisiin transformatiivisiin sopimuksiin, joita FinELib esimerkiksi on ollut mukana puuhaamassa. Se on hyvin tärkeätä, et se näkyis siellä muodossa tai toisessa, jotta sellainen hinta- ja laatutietoisuus pääsisi syntymään.

Henriikka Mustajoki: Sä alotit ajatuksella, että vaikka asiat ovat vaiheessa, niin ne ovat silti hyvin. Ja varsinkin jos verrataan eurooppalaisiin naapureihin tai miksei globaalistikin, niin mitä me tällä hetkellä nähdään siitä, mitä me kokonaiskustannuksista tiedetään?

Timo Vilén: Ennen kuin mä vastaan tohon, niin mä korjaan itseäni. Mä sanoin, että jos me verrataan itseämme eurooppalaisiin naapureihin. Täs on yksi poikkeus. Niin kuin me kaikki tiedetään, niin meidän ei koskaan pidä lähteä vertaamaan itseämme Ruotsiin. Toisaalta se on hirveän hyödyllistä, meillähän yleensä sellainen nyrkkisääntö on, että me ollaan Ruotsia aina pari vuotta jäljessä asiassa kuin asiassa, ehkä tässäkin asiassa ja me voidaan sieltä sitten katsoa mallia, miten asiat voidaan tehdä. Pyörää ei tartte aina keksiä uudestaan.

Mutta niin, kysyt sitten tarkemmin, että mitä me nähdään ja mitä me ei nähdä. Me nähdään monenlaisia asioita, jos me ollaan valmiita laittamaan siihen työtä siihen seuraamiseen. Se, että kuinka tarkoituksenmukaista se on, se on sitten meidän valintamme. Eli osa asioista on sellaisia, että niitä voidaan seurata helpommin ja osa sellaisia, että seuraaminen on kovin vaikeaa. Silloin täytyy tehdä päätöksiä, mihin me halutaan keskittyä. Me voidaan ainakin kohtuu helposti seurata organisaatioiden tilauksia eli tilausmaksuja, paljonko maksamme tällä hetkellä siitä, että saamme lukea erilaisia tieteellisiä lehtiä. Niistä löytyy rahasummia, mutta ne ovat tuolla levällään, eli ne täytyisi kerätä ja kasata, että saataisiin kokonaiskuvaa, mutta se on tehtävissä.

Sitten me tiedämme hyvinkin tarkkaan, että paljonko makselemme tällaisista transformatiivisista tai Read and Publish -sopimuksista, joihin sisältyy sitten avointa julkaisemista. Nekin summat saamme kohtuullisen helposti. Mut sitten on tämän lisäksi näitä APC- eli kirjoittaja- eli avoimen julkaisemisen maksuja, joita sitten maksellaan sekalaisesti tuolla organisaatioissa eli kirjastot maksavat ja tutkijat maksavat itse luottokorteillaan ja laitokset maksavat. Niiden paimentaminen on varmasti se vaikein rasti, mutta sen eteen on tehty paljon työtä.

Nyt jokainen sitten tietysti ymmärtää, että tässä on jo paljon kustannuksia, mutta on vielä paljon muitakin kustannuksia, erilaisia lisämaksuja ja kaikkia muita hallinnollisia ja seurannan kuluja ja kaikkea muuta. Mutta näistä nyt ainakin olisi varmaan viisasta lähteä liikkeelle. Sitten tietysti nää muut, joita mä en maininnut tässä, niin ne on paljon sellaisia rakenteisiin, infrastruktuurin ja muuhun liittyviä kuluja, joita voidaan ehkä vaivoin seurata.

Mut siltikin, vaikkei me voitais seurata kaikkea, niin nyt kun me käydään tätä keskustelua siitä, et meidän täytyy aloittaa tätä kansallista seurantaa, saada hintalappuja vuositasolla tai tarkemminkin, niin vaikka me ei kaikkee lähdeittäiskään seuraamaan ihan sillä tasolla, niin vähintään meidän on syytä tulla

tietoiseksi, että mihin tämä ulottuu ja mikä kaikki maksaa esimerkiksi julkaisutoiminnan suhteen. Me nyt voidaan ajatella vaikkapa kotimaisia lehtiä, jotka kuuluu myös tähän yhtälöön. Että se, että ei ole hintalappua jollakin asialla tai että lehdellä ei ole APC-maksua niin sehän ei tarkoita ollenkaan sitä, että se syntyisi ilman kustannuksia.

Henriikka Mustajoki: Kun meillä alkaa olla erilaisia hintalappuja, osassa meillä on aika tarkkakin euromäärä ja osa on arvioita, mut meille on syntynyt kokonaiskuva siitä, mitä avoin kustantaminen maksaa, niin mitä kaikkea hyvää ja me sillä tiedolla voitaisiin tehdä?

Timo Vilén: No ensinnäkin, jos me toistetaan tätä harjoitusta jonkin kerran, ja se on tietysti tässä tarkoituksena nimenomaan se, että me ei tehdä kerran, vaan me ja nimenomaan seurataan ja että se seuranta on jatkuvaa, ja kun me löydetään joku sapluuna, jolla me toteutetaan sitä, niin sitten tekisimme sitä vuosittain. Ja kun saamme sitten eri vuosilta noita tietoja, niin me voidaan sitten vertailla näitä vuosia keskenään ja se on juuri tässä se tärkeä ideaali. Nähdään, mihin suuntaan ollaan menossa, miten avoin julkaiseminen kehittyy ja miten ne rahavirrat suuntautuvat. Eli mihin taskuihin rahoja solahtaa ja mistä momenteilta niitä sitten mahdollisesti lähtee pois. Tää on kaikki sellaista tietoa, mitä me haluttaisiin.

Se peruskuvio tietysti, mihin tähdätään tässä taustalla on se, että me haluttaisiin nähdä sellaista siirtymää, ja aika pikaisesti, että rahavirrat siirtyisivät pois sieltä tilausmaksuista sitten tuonne avoimen julkaisemisen maksuihin muodossa tai toisessa. Ja mitä hyvää sitten tästä seuraa? No tietysti on hyvä asia, jos itsessään se, että me tulemme tietoisiksi ja me ymmärrämme sen, tää voi parhaimmillaan myös sitten sen lisäksi tietysti, että tän pitäisi auttaa meitä päätöksenteossa ja ohjauksessa ja siinä, et me tehtäis sitten uusia päätöksiä sen mukaan, mihin me halutaan viedä tätä tulevaisuudessa. Mutta myös ikään kuin arvostusten tasolla tämä vois auttaa ymmärtämään meitä paremmin sitä, että mitä mikäkin maksaa.

Ja myös mä sanoin, että mä puhuin aikaisemmin näistä kotimaisista lehdistä ja vaikka se ei ole ihan puhtaasti minun alaani tässä näin, niin siihen on kuitenkin mukava verrata tässäkin. Et kun me nähdään myös ulkomaisista esimerkeistä sitä, että asioilla tuppaa olemaan tällainen hintalappu, niin se voi auttaa meitä sitten ymmärtämään, että jollakin tavalla tai joidenkin ihmisten aika kovalla työllä ja paneutumisella ja asiantuntemuksella esimerkiksi näitä kotimaisia lehtiä on sitten toimitettu, joilla tuota hintalappua ei useinkaan meille ole. Ja tämä on sinällään jo yksi terveellinen oivallus. Mut siel on isoja kysymyksiä, politiikkapäätöksiä, mitä siellä taustalla, joihin täytyy ottaa kantaa, jos asiat eivät mene siihen suuntaan kuin toivoisi.

Henriikka Mustajoki: Se kokonaiskuva selvästi auttaa meitä monella tavalla myös tässä avoimen tieteen ja tutkimuksen kansallisessa koordinaatiossa. Meillähän on linjaus, jossa todetaan, että kokonaiskustannukset eivät saisi kasvaa avoimen julkaisemisen myötä, ellei siihen ole jotakin erityisiä syitä. Niin siellä on semmonen kansallinenkin toive, että meillä pitäisi olla kokonaiskuva siitä, mitä tämä kaikki maksaa. Sä oot varmaan parhaiten perillä Suomessa siitä, mitä tähän kokonaiskustannusten arviointiin liittyy. Jos nyt ollaan lähtemässä sen tekemiseen, niin ketkä ja mitkä asiat on tärkeimpiä siinä, että tämä kokonaiskuva lähtee muodostumaan parhaalla mahdollisella tavalla?

Timo Vilén: No jotta me päästäis liikkeelle tässä ensiksi, niin meidän täytyy tietysti ehkäpä aika lailla samalla sapluunalla, kun tässä on edetty tässä avoimen tieteen koordinaation ja näiden erilaisten ryhmien kanssa, niin varmasti muodostaa jokin pienempi ryhmä, joka sitten pohtii alustavat vastaukset siihen, että mitä me edetään, mitä me halutaan seurata, mihin me keskitytään, millä tarkkuudella, minkälaista analyysiä sieltä tiedosta sitten tuotetaan. Mutta tämä on tietysti keskeistä, että se tehdään ja siellä on oikeita ihmisiä tekemässä tätä. Ja että organisaatioille ja laajalle yhteisölle annetaan sitten tilaisuus kommentoida tätä.

Mut sit me palataan taas siihen, että sitten kun tämä on tehty, niin sitten se raaka työ on jälleen siellä tehtävissä tai tehtävänä odottaa tekijöitä ja muita. Eli kyllä se tärkein palikka tässä sitten on se, että kun päätetään, mitä tehdään, niin sitten sitten organisaatioissa ja muissa valitettavasti joudutaan taas näpyttelemään niitä Exceleitä tai miten sitten päätetäänkään tehdä ja keräämään niitä tietoja. Eli tää on semmosta talkootyötä sitten siinä kohden. Eli kukin tekee sitten sitä omaa osaansa. Ja kun ne pistetään yhteen, niin siitä syntyy se lopputulos. Eli ilman sitä emme saa minkäänlaisia näkymiä sieltä.

Ja tietysti tämä kaikki, et me päästään siihen sitten, se edellyttää semmosta koordinaatiota ja keskustelua ja yhteydenpitoa eri ryhmien kanssa. Sitä, että me ymmärretään myös se prosessi sellaisena, et ei kannata jäädä odotteleen sitä, että me keksitään tapa mitata kaikkea tai muuta, vaan nyt pitää vaan lähteä jostain liikkeelle ja sitten kohentaa tai parantaa sitä juoksua tarpeen mukaan, kun ymmärretään sitten asioita paremmin.

Henriikka Mustajoki: Ja kun tää on sun työstä merkittävä osa, niin Timo mikä sua erityisesti henkilökohtaisesti motivoi tekemään työtä näiden kustannusten parissa ja pohtimaan avoimen tieteen mahdollisuuksia ja roolia meidän tieteellisessä julkaisemisessa?

Timo Vilén: Varmaan semmonen tylsä vastaus voisi olla se, että osa ihmisistä varmaan mukaan lukien minä itse on sellaisia, että kun ne perehtyy johonkin asiaan, niin sitten niillä on tapana kiinnostua siitä. Ja näin varmasti on käynyt minullekin. Nää aihe sinällään, kirjoittajamaksut, kuulostaa hyvinkin tylsältä ja niiden seuranta. Mutta sieltä avautuu tietysti hyvin mielenkiintoisia näkymiä ja ulottuvuuksia sinne sun tänne. Ja tämä on tietysti vain osa, vaikka mä olen tehnyt tätä täysipäiväisestäkin jonkin aikaa, niin nyt se on vain osa sitä, mitä teen. Mutta sitten nää langanpäät, jotka siitä lähtee ja niiden kytkeytyminen tällaisiin isompiin avoimuutta sivuaviin tai siihen ihan hyvin kiinteästi liittyviin kysymyksiin, niin ne on mielenkiintoisia. Minkälaista järjestelmää me halutaan, minkälaista tulevaisuutta me halutaan edistää ja kaikki tämä vaatii sitä kuvaa siitä.

No sitten tietysti, kun neuvottelemme tuolla FinELib-konsortion sisällä, niin tää on meille sellasta äärimmäisen tärkeää ja olennaista tietoa tämä. mitä me saadaan tän seuraamisen kautta. Se antaa meille työkaluja, se antaa meille vipuvartta, se antaa sen pohjan myös, jonka varassa me seistään. Tai jota me ehkä puolustetaan tai jossa me toimitaan, koska nämä sopimukset rakentuu hyvin paljolti tän perusteelle.

Ja sitten vielä ehkä mainitsen sen, että mikä tässä on myös ollut kivaa, on se, että mä olen päätenyt sellaisiin yhteyksiin ja verkostoihin ja tavannut monenlaisia ihmisiä eri organisaatioissa ja tahoilla, joilta olen sitten oppinut ja saanut

näkemyistä ja jotka tekee tätä hyvällä otteella. Että on kivoja ihmisiä myös aidosti ja inspiroivia mukavia ja tekemässä tätä eri tasoilla ja se on myös antoisaa.

Henriikka Mustajoki: Mä ajattelen tässä jotenkin ytimenä sitä ajatusta, että jotta voidaan luoda visioita ja sitten kulkea niitä visiota kohden, niin meillä täytyy olla aikamoinen määrä tietoa. Ja tietoa, joka saattaa olla hankalasti löydettävissä ja kaivettavissa ja niin kuin sä sanoit organisaatiotasolla aikamoisen työmääränkin vaativaa. Mutta ilman sitä tietoa meidän on vaikea luoda sekä visioita että sitä polkua, jolla niitä visiota kohti voidaan kulkea. Ja siihen liittyy myös ää kokonaiskustannusten arviointi liittyen tieteelliseen julkaisemiseen.

Kiitos Timo Vilén. Oli hienoa keskustella tästä aiheesta kanssasi.

Timo Vilén: Kiitos samoin. Oli mukava jutustelutuokio.

[loppumusiikki]